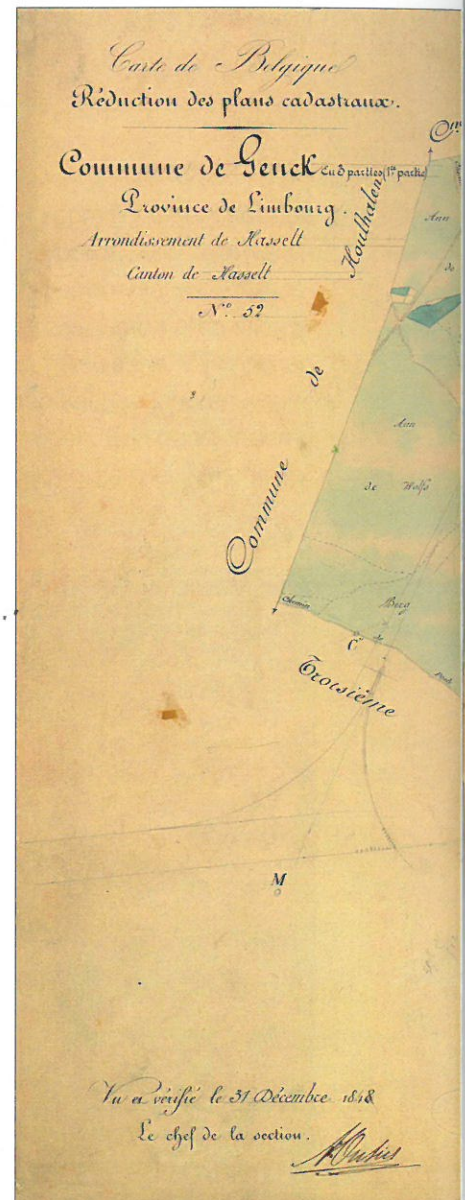

Genk in kaart gebracht: de kadastrale reductiekaart van 1848

De vorming en de uitrusting van het Belgisch leger na het uitroepen van de onafhankelijkheid van ons land in 1830 verliep niet zonder moeite. In de eerste plaats moesten er officieren, onderofficieren en soldaten aangeworven worden die een grondige kennis hadden van het werk dat aan de vervulling van de verschillende functies in het leger te pas kwam. Er moesten mensen gezocht worden die in staat waren een bataljon, een regiment of zelfs een divisie te leiden, er moesten bekwame infanteristen, artilleristen en cavaleristen gevonden worden en er moest ook een marine uitgebouwd worden.

Bovendien moesten er met het oog op de toekomst van het leger militaire scholen ingericht worden, waar militairen van alle rangen en functies de opleiding konden krijgen die voor hun taakuitoefening nodig was. Wapens en transportmiddelen moesten aangeschaft worden, kazernes en militaire hospitalen moesten gebouwd worden, en er moest een administratie ingericht worden die voor de administratieve afhandeling van de rekrutering van toekomstige militairen kon zorgen.

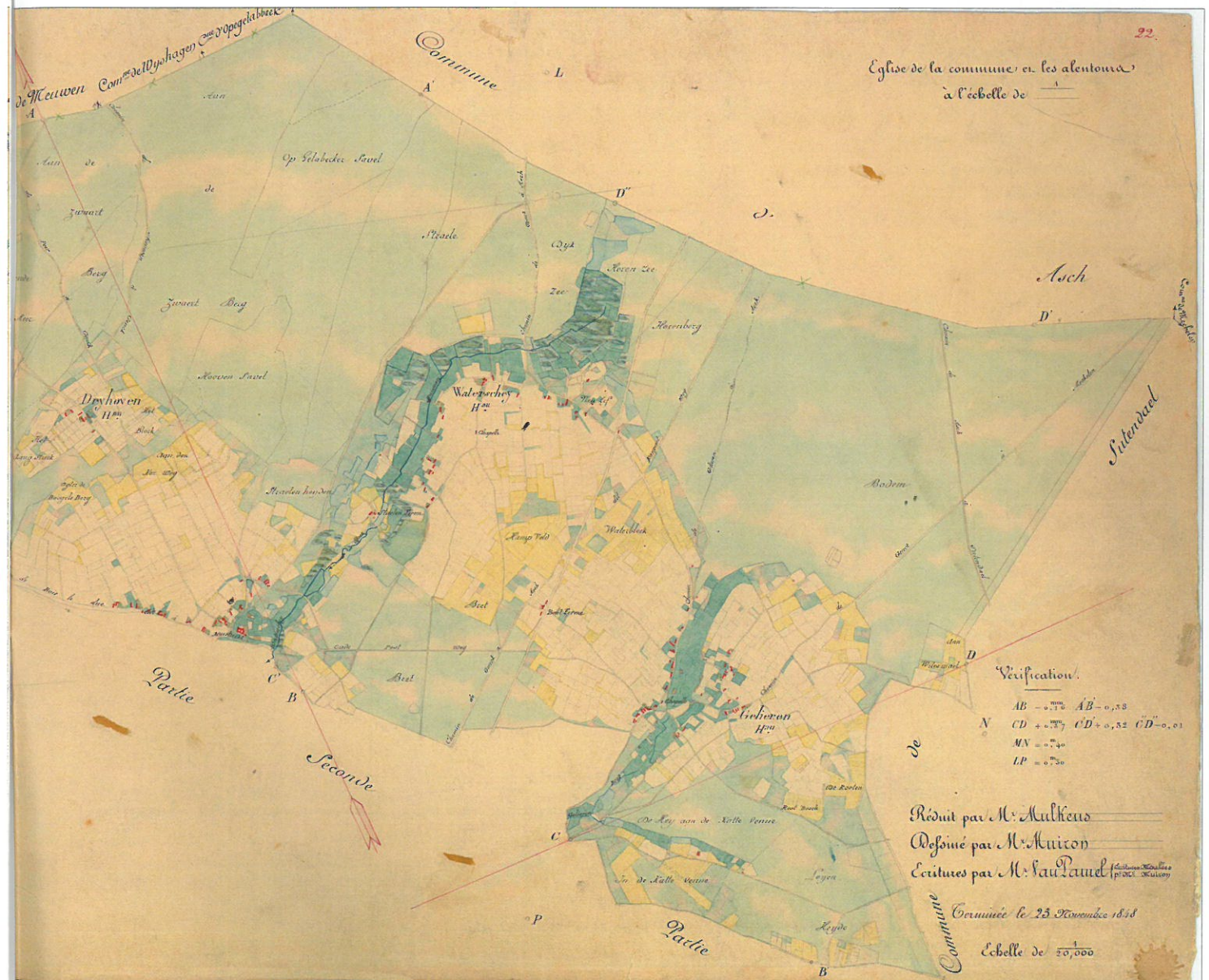
Eén van de grootste problemen waar het nieuwe opperbevel mee geconfronteerd werd, was het gebrek aan betrouwbare kaarten. In de jaren '30 van de negentiende eeuw waren de kaarten waarover het Belgisch leger beschikte nog gebaseerd op de achttiende-eeuwse kaart van Ferraris. Dat was op dat ogenblik nog steeds de jongste gedetailleerde kaart die op een terreinopname gebaseerd was, die de Belgische overheid ter beschikking stond. De beste topografische kaart van het Belgisch grondgebied was op dat moment de kaart van Villaret. Die dateerde ook uit de achttiende eeuw, maar was gebaseerd op een nauwkeuriger terreinopname dan de kaart van Ferraris. Het probleem was echter dat die kaart en de resultaten van de opmetingen waarop zij gebaseerd was, niet in handen waren van de Belgische overheid. De kaart van Villaret was opgemaakt door de cartografische dienst van het Franse leger, dat er in de achttiende eeuw een gewoonte van maakte om op iedere veldtocht een deskundige en goed uitgeruste cartografische dienst mee te sturen, om de gebieden waar het leger doortrok meteen in kaart te brengen. Nog in de jaren '40 van de negentiende eeuw beschikte het Franse leger over betere kaarten van België dan het Belgische leger.

Er moest dus dringend werk gemaakt worden van het maken van actuele en nauwkeurige topografische kaarten van het Belgische grondgebied. Dat betekent dat het hele grondgebied en alle terreinen, alle wegen, alle rivieren, alle heuvels, alle valleien, alle gebouwen, alle bossen en nog veel meer gesitueerd en opgemeten moesten worden en op kaarten weergegeven. Dat dat een gigantische operatie zou zijn is duidelijk. Het was het opperbevel echter niet ontgaan dat een andere overheidsdienst al sinds tientallen jaren met een soortgelijke opdracht bezig was. In 1845 was die dienst er zelfs in geslaagd een collectie kaarten af te werken, die het hele grondgebied van het land dekte. Die dienst was de administratie van het kadaster.

¹ Het noorden van de provincie Limburg, en ook Genk, ontbreekt op de getekende versies van de kaart van Villaret.

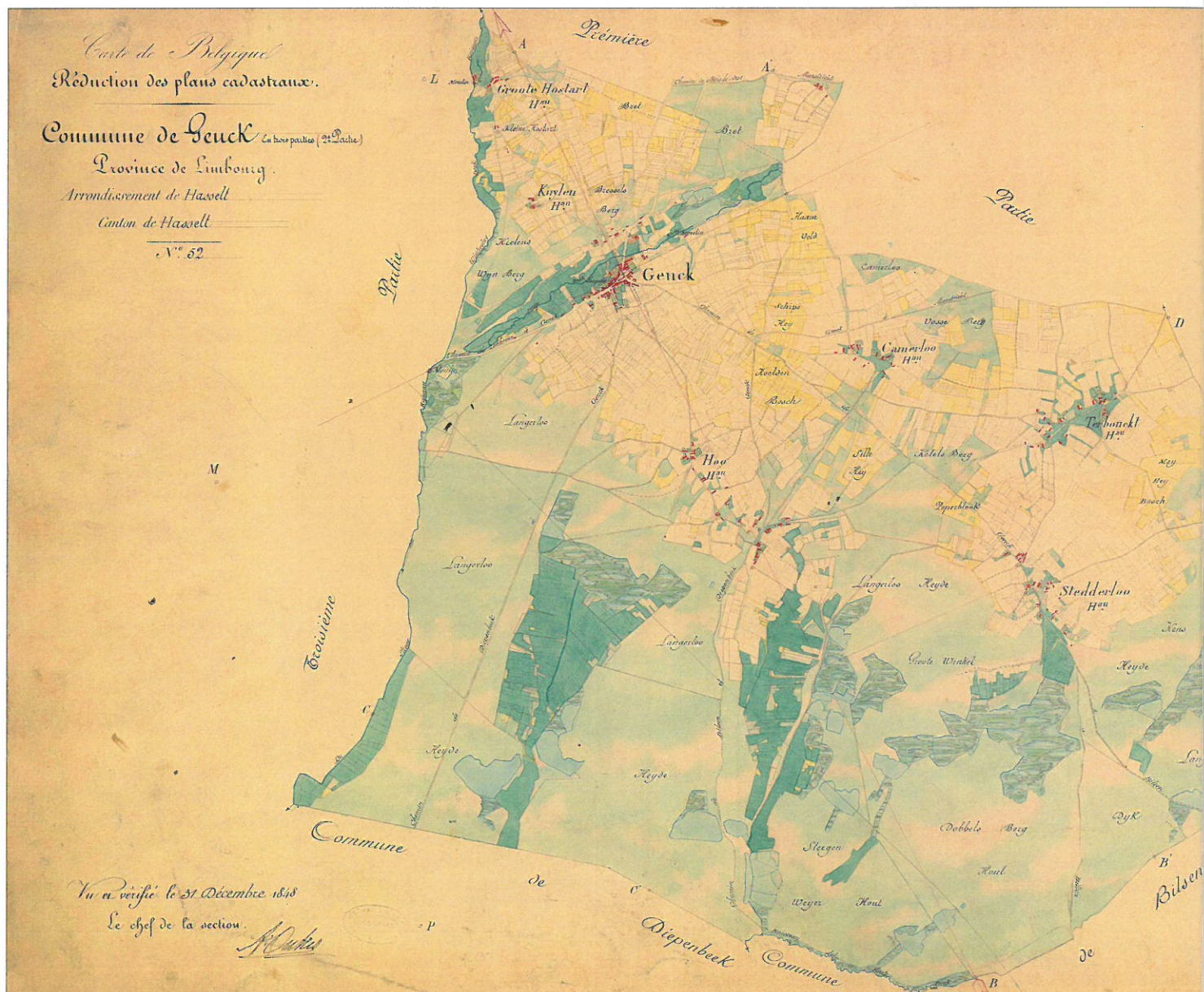
Kadastrale reductieplan van Genk - noordelijke deel van de gemeente

In 1845 had het kadaster de zogenaamde primitieve kadasterplannen afge-
werk. Anders dan hun naam doet vermoeden, zijn die plannen niet primitief.
Integendeel. Het zijn uiterst gedetailleerde en betrouwbare plannen. Hun naam
is een afleiding uit het Frans, waar *les plans primitifs* de *oorspronkelijke plannen*
betekent. Ieder perceel, iedere weg, ieder gebouw, iedere beek, iedere vijver
was opgemeten en in kaart gebracht. Van iedere gemeente had het kadaster
een zogenaamd verzamelplan gemaakt op schaal 1/10.000, waarop het hele
grondgebied van de gemeente was ingetekend. Daarnaast waren er plannen
van iedere kadastrale sectie of onderdeel van een sectie, met de aanduiding
van de grenzen en het nummer van ieder perceel. Die plannen waren op schaal
1/2.500 gemaakt.

Liever dan heel dit werk opnieuw te doen, koos de legerleiding ervoor in eerste
instantie op basis van de kadasterplannen zogenaamde kadastrale reductie-
plannen op schaal 1/20.000 te maken. Aangezien dit handwerk was, duurde
het tot circa 1850 voordat er voor al de Belgische gemeenten zulke reductie-

Kadastrale reductieplan van Genk -
centrum van de gemeente, het Dorp

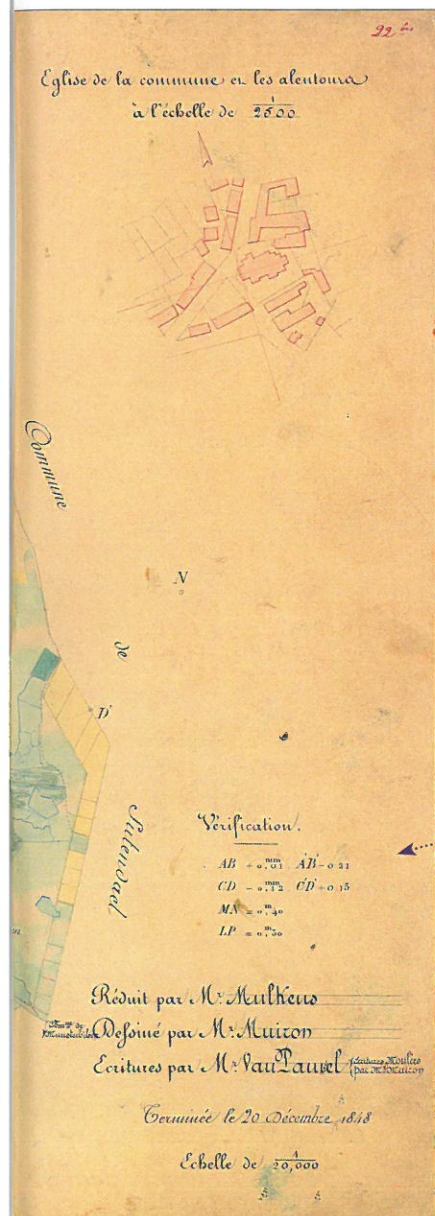

plannen waren. Deze plannen dienden, samen met nieuwe terreinopnames, als basis voor de eerste topografische kaarten van het *Dépôt de la Guerre et de la Topographie*, de eerste voorloper van het *Militair Geografisch Instituut*, nu het *Nationaal Geografisch Instituut*. De kadastrale reductieplannen zijn nu nog te verkrijgen bij het *Nationaal Geografisch Instituut* in Brussel. Onbedoeld zijn die kaarten als luchtfoto's van onze dorpen rond 1850.

Op de kadastrale reductiekaarten is in de eerste plaats het grondgebruik aangeduid. Akkerland werd niet ingekleurd, beemden zijn donkergroen, weilanden lichtgroen en heidegronden gevlekt lichtgroen. Waterlopen zijn donkerblauw en vijvers helderblauw. Wegen zijn afgetekend maar niet ingekleurd en gebouwen zijn rood. Tuinen en parken zijn bruin. Moerasland is blauw gestreept en bossen zijn geel ingekleurd.

Het kadastrale reductieplan van Genk dateert van december 1848. Doordat de kadastrale reducties van alle gemeenten op dezelfde schaal gemaakt zijn, en ook op papieren bladen van hetzelfde formaat, waren er voor Genk drie kaartbladen nodig. Het eerste kaartblad toont het noordelijke deel van de gemeente. Om het blad zo goed mogelijk te vullen is de oriëntatie van de kaart verschoven. De rode pijl die het noorden aangeeft wijst in dit geval niet recht naar boven. Deze kaart bevat het gebied ten noorden van het Dorp, van Camerlo en Terboekt. Daar liggen, ten zuiden van de heide aan de grens met As en Houthalen, de gehuchten Driehoeven, Waterschei en Gelieren. Aan de weg van Maastricht naar Houthalen en 's Hertogenbosch is sprake van de eerste lintbebouwing. Bret en Stalen zijn de namen van hoeves. Hoevenzavel is nog volledig heidegebied. De bewoningskernen van Waterschei en Gelieren liggen dichtbij de vochtigste delen van het gebied, waar aan de oevers van de beekjes de hooilanden liggen. Ieder gehucht heeft ook zijn eigen akkers.

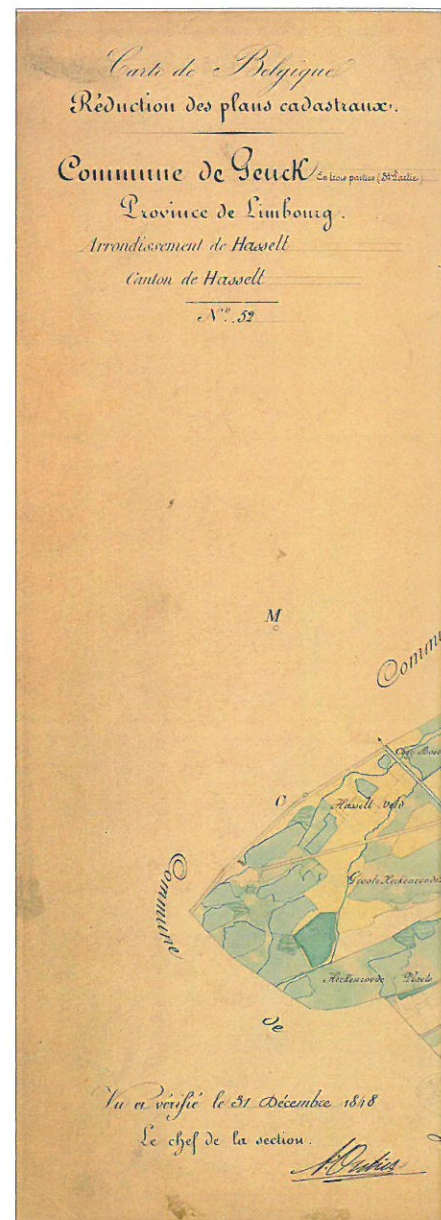
Op de tweede kaart ligt het centrum van de gemeente, het Dorp. De kerk ligt aan een driehoekige *dries*. Van op de dries vertrekken drie wegen: naar Zonhoven, naar Bilzen en naar het noorden. Onmiddellijk ten noorden van het Dorp liggen de gehuchten Kuilen en Grote Hostart. In het westen vormt de Winterslagbeek de grens van dit kaartblad. Op deze beek draaien twee watermolens. Een derde molen ligt ten oosten van het Dorp, op de Dorpbeek. Aan de oevers van de Dorpbeek liggen hooilanden. Ten

oosten van het Dorp liggen ook de gehuchten Camerlo, Terboek en Sledderlo. Waar op de kaart nog een woonkern staat die de kaartmakers Hoo noemen, kwam later een uitgestrekt industriegebied, doorsneden door spoorwegen en het kanaal. Het zuiden van de gemeente, in de richting van Diepenbeek en van Bilzen, bestaat uit heide die doorsneden wordt door twee grote beemdgebieden en waarin verschillende vijvers en moerassige gebieden liggen.

Het derde kaartblad toont de westzijde van de gemeente. Dit deel van de gemeente bestaat in 1848 nog zo goed als volledig uit heide. In het oosten zien we op de Winterslagbeek de smoutmolen of Slagmolen. In het westen ligt het domein van Bokrijk. Het valt op dat de heide in 1848 nog amper bebost is.

© Rombout Nijssen

Kadastrale reductieplan van Genk - westzijde van de gemeente

